

Alegerea – condiție indispensabilă creației și libertății individuale

Ludmila ROȘCA,

dr. hab. în filos., conf.univ. IRIM

În ultimele trei decenii și în spațiul nostru social se discută asupra consecințelor negative ale progresului tehnico-științific. Fiind formulată întrebarea: cum este posibil ca un program de transformare a biocenozelor naturale în agrobiocenoze, justificat științific, să conducă la multiple schimbări nedorite, savanții și filosofii răspund diferit. Savanții pun în evidență calitatea acțiunilor umane, care în condițiile societății tehnogene impun noi condiții în fața antreprenorilor, în fața angajaților. Nici un segment al realizării practice a programului menționat nu admite o atitudine întemeiată pe hazard, pe deprinderi. Este vorba despre necesitatea instruirii profesioniștilor, deoarece munca fizică, mecanică este redusă la minimum în toate genurile de activitate umană. Filosofii, acordând atenție problemelor înaintate de practica socială, observă necesitatea modificării mecanismului formării concepției despre lume a persoanei, a tuturor componentelor ei. În opinia noastră, o atenție deosebită trebuie acordată la opinii, atitudini, abordări, valori și convingeri. Atitudinea față de angajamentele asumate, față de procesul muncii, pentru filosofie nu este o temă nouă. Nu ne îndepărtăm prea mult, în epoca modernă cele două imperative kantiene: ipotetic și categoric, expuse în filosofia practică, ne oferă posibilitatea să înțelegem că alegerea ne aparține. Ne vom conduce în viață de formula imperativului ipotetic: „voi face”, vom obține un rezultat; iar dacă motivația activității individuale va reieși din cerințele imperativului categoric: „trebuie să fac”, „este de datoria mea”, acesta va obține realizări semnificative în viață, ajungând să cunoască și să trăiască succesul și autosuficiența. Din acest motiv este foarte important pentru persoană actul alegerii. Soren Kierkegaard în „Scrisoare către un prieten” menționa: „Fiindcă, deși nu există nici o împrejurare, când acest cuvânt – alegere, are semnificația lui absolută, și anume, atunci când se află față în față cu adevărul, dreptatea și sfințenia, cu instinctele, dorințele, patimile întunecate și pierzania, este totuși important să faci o alegere corectă chiar când e vorba de lucruri neînsemnate”[1, pag.7].

În lumea antică o semnificație majoră oferă alegerii Platon și Aristotel, în opinia cărora omul singur alege „paradigma” vieții și se orientează către o bunăstare perfectă. Deosebind naturi primitive și nobile, Aristotel le oferă o amplă caracteristică. El subliniază că naturile primitive văd binele suprem și fericirea în plăcere, de aceea ei aleg viața încărcată de plăceri. În filosofia lui Aristotel sunt descrise trei feluri de viață: viață orientată spre plăcere, viață publică și viața considerărilor filosofice. Naturile nobile și doritoare de acțiune preferă onoarea. În cartea a VI-a a „Eticii lui Nicomah” Aristotel subliniază că laudă și ocară primesc oamenii în dependență de faptul dacă fapta este săvârșită

din impunere sau nu [2]. Această teză este actuală și semnificativă pentru studiul alegerii raționale, pentru libertatea omului contemporan, deoarece este foarte important ca omul să conștientizeze nu doar fapta, dar și consecințele acesteia și în dependență de influențele lor pozitive sau negative, de moment sau de perspectivă, să decidă asupra realizării actelor respective sau să le amâne. Atât lauda cât și ocara sunt aprecieri relative. Omul este liber în măsura în care decide independent asupra actelor săvârșite și este suficient de conștient și responsabil pentru consecințele lor. Însă omul, înzestrat doar cu liber arbitru, dar nu și cu capacitatea de a crea norme pentru ordinea lumii, cosmosului, se află mereu în căutarea propriei esențe.

După cum afirmă textele sacre, deja lui Adam i-a fost încredințată posibilitatea alegerii și a schimbării de sine. Fiind imaginea lui Dumnezeu și oglinda lumii, omul poate realiza nu una, dar mai multe posibilități, el poate fi mai sus sau mai jos ca animalul, dar niciodată la același nivel. Fiecare om, înzestrat cu conștiință își formulează mai multe întrebări, iar căutând răspunsuri descoperă un potențial cognitiv și creativ, o imaginație, o intuiție, care pot să-l călăuzească în actul alegerii. Toma d'Aquino reiese din necesitatea „raționalizării vieții”, care constă în „ordonarea sensibilității, afectelor și pasiunilor, orientându-le către scopurile rațiunii”[3, pag. 339]. Filosoful medieval recunoaște distanța reală dintre rațiune ca forță a cunoașterii și voință ca forță a dorinței. El divizează intelectul în teoretic și practic, cel teoretic este orientat în reflectarea lumii, al doilea - la creație și comportament.

Soren Kierkegaard apreciază semnificația „alegerii” „Alegerea este ceva decisiv pentru personalitate. Prin alegere personalitatea intră în pielea a ceea ce a ales, iar dacă nu alege pierde” [1, pag.9]. Kierkegaard a îndrăznit să plaseze omul în situația creației inițiale și a indicat la singularitatea, unicitatea lui „ori, ori”, între divin și profan. Libertatea autoproiecției este limitată de existența prezentă. Prin aceasta se explică simțul abandonării, caracteristic existenței umane. Această idee a fost dezvoltată de J.P.Sartre, în opera căruia întâlnim afirmația: esența omului nu precede existența și el se proiectează singur pe sine, el este condamnat la libertate și aceasta îi impune o responsabilitate deosebită[4]. Tezele menționate provoacă o reflecție, care justifică semnificația actului alegerii, necesitatea realizării lui de fiecare persoană. Absurdă la prima vedere, extrem de importantă după conștientizarea ei este teza lui J.P.Sartre „omul este condamnat la libertate”. Considerăm că sensul ei este redat și de afirmația lui Soren Kierkegaard, conform căreia omul „dacă nu alege pierde”. J.P.Sartre sublinia: „Cînd noi vorbim că omul singur alege, noi subînțelegem că fiecare dintre noi se alege pe sine, dar prin aceasta noi dorim să afirmăm că alegîndu-ne pe sine, noi alegem pe toți oamenii, el alege „omul în genere”. Anume în filosofie omul alege modelul nu numai al său, dar și al altor oameni”[4].

„Dacă dorința ta este să ai succes sau să ai un efect pozitiv asupra lumii cu care vii în contact, ar trebui să devii o persoană cu influență” [5, pag.13]. Influența nu vine instantaneu. Ea se dezvoltă în trepte: multiplică, îndrumă, motivează, modelează. În acest context Karl Jaspers menționa:”Omul este o ființă, care se poate depăși pe sine și lumea. Aceasta este ființa, care trecând peste un obstacol, elaborează idealuri și tinde spre realizarea lor”[6, pag.167]. Întreaga activitate umană, îndeosebi cea spirituală, constă în a găsi calea în posibilitățile descrise în fața noastră. De noi de fiecare în parte depinde ce se va întâmpla cu omenirea, cu cultura și civilizația umană. De aceste decizii ale personalității depinde conținutul, consistența creației. Creația este legată de depășirea necesității și de eliberarea de determinarea naturală și socială. Dar anume din acest motiv ea ușor trece în haos și dezordine, iar înlăturarea formelor existente ale culturii deseori se încheie cu dominarea fanteziei și utopiei. Cei mai reprezentativi filosofi ai culturii universale limitau voința omului prin normele morale, divine, ideale. Creația nu este o edificare simplă a omului, ci presupune realizarea necesității, deservirea a ceea ce e superior omului . Doar în cazul recunoașterii valorii naturii, a altor oameni, a tradițiilor culturale existente este posibilă conservarea și dezvoltarea omenirii. Fiecare om trebuie dinnou să cunoască lumea ce-l înconjoară, să găsească propria menire în structura ei. El toate trebuie să le învețe și nici unul din instinctele lui naturale nu-i asigură supraviețuirea. Din această perspectivă moștenirea cultural-istorică are o semnificație majoră. Ea necesită atenție din partea omului contemporan. Fiecare om în mod independent acumulează cunoștințe și experiență, dar procesul asimilării cunoștințelor și deprinderilor tehnice, a valorilor culturale este asigurat de instituțiile specializate în instruire și educație. Important este să conștientizăm că creația nu poate fi redusă la un set de reguli, de norme de comportament. Creativă poate fi viața fiecărui om, care a reușit în activitatea sa personală să lase amprenta propriului suflet, a personalității sale.

Creația este pilonul activității profesionale, domeniu în care potențialul omului se manifestă, se realizează pe deplin. Dacă în meditații, reflecții asupra vieții, asupra lumii, asupra propriului eu, individul își dezvoltă conștiința de sine, se aprofundează și descoperă secretele vieții lui psihice, apoi în activitatea social-utilă el își verifică abilitățile profesionale. Profesionalismul se transformă în principiul instruirii, educației, a selectării și aprecierii atât a managerilor, cât și a angajaților. În societatea contemporană absența reprezentării despre datorie, ignorarea responsabilității personale pentru fiecare act săvârșit sunt incompatibile cu orice profesie. Egoismul înțeles ca profit imediat, ignorarea intereselor consumatorilor de bunuri și servicii sunt identificate cu întârzierea, diletantismul în varianta „barbară”. Dacă ținem cont și de situația critică ce caracterizează sistemul socioecologic global, apoi înțelegem că recunoașterea și includerea în planurile de pregătire a specialiștilor din diverse domenii a Eticii profesionale este

un răspuns al societății la necesitățile practicii sociale. Una din cauzele acceptării Eticii profesionale este opunerea colectivă iresponsabilității, activității neprofesionalilor sau și mai grav diletanților. Etica profesională propune standardele comportamentului specialiștilor, apreciind calitatea muncii lor – rezultatul optimal pentru oameni, siguranța și eficiența mărfurilor și serviciilor. Etica profesională concretizează cerințele societății în raport cu aspectele morale ale activității specialiștilor, care în baza licenței, a diplomei de master a transmis unele modele de muncă, care le oferă posibilitate de câștig. Aceste cerințe asigură susținerea tradițiilor și crearea precedentelor satisfacerii maxime a muncii profesioniștilor și a fiecărui cetățean. Cele mai importante cerințe sunt legate de securitatea vieții și sănătății, a drepturilor și libertăților civile, a egalității tuturor oamenilor în fața legii. Etica profesională este rezultatul conștientizării morale de către comunitatea profesională, adică de tendința lor de a susține cum la nivelul relațiilor interne (de grup, corporații), cât și la nivel social, încrederea și respectul față de activitatea specialiștilor.

Competiția în activitatea profesională, contradicțiile din orientările valorice în sistemul învățământului, specializarea îngustă în condițiile ignorării unei pregătiri filosofice a viitorilor profesioniști, care deschide perspective noi în înțelegerea utilității tuturor cunoștințelor și informațiilor despre lume, despre un segment al realității sociale, despre domeniul de activitate și despre potențialul creativ al persoanei, caracterul închis al atelierelor profesionale – sporesc actualitatea respectării datoriei de către specialiști, necesitatea educării responsabilității acestora. Totodată individualizarea ca un supliment al democratizării vieții sociale – reprezintă o cauză importantă a actualizării eticii profesionale. Deși sunt legi, care prevăd responsabilitatea profesională pentru consecințele negative ale activității lor, neatenția, acțiunile neordinare fac mai actuală poziția lor morală. Sub aspect istoric constiuirea moralei profesionale a fost susținută de sacralizarea activității specialiștilor, interpretarea muncii ca pe o vocație. Caracterul normativ al controlului activității specialiștilor a pregătit formele juridice respective. Etica profesională reflectă o necesitate socială în orientarea umanistă a activității specialiștilor. Profesionalul astăzi este omul instruit, care activează conform studiilor. Certificatul despre studii, de regulă oferă dreptul la activitate și presupune asumarea responsabilităților pentru actele săvârșite. În limbajul natural profesionalul este asociat cu maestrul, înzestrat cu calități superioare, educat în contextul valorilor morale. Abilitățile profesionalului sunt verificate în practică. De regulă despre el vorbesc mai mult faptele, rezultatele activității desfășurate.

Așadar, etica profesională reprezintă ansamblul normelor morale, care determină atitudinea omului față de datoria sa profesională față de oameni, cu care conlucrează în procesul muncii. Etica profesională reprezintă un ansamblu de reguli, care reglementează relațiile dintre oameni apărute în condițiile activității profesionale, fixate în anumite coduri. Regulile sunt adoptate de comunitatea

profesională, care are nevoie de încrederea și respectul societății. Aceste reguli sunt comune pentru fiecare membru al corporației. Activitatea profesională a specialiștilor este controlată de normele interpersonale a utilizării resurselor naturale și protecției sănătății, a legilor despre drepturile consumatorilor și de normele comunicării interpersonale. Profesionalismul în calitate de principiu moral înseamnă: interpretarea muncii ca datorie, vocație; calitatea superioară a produsului, a serviciilor, a realizării profesionale; respectul și încrederea față de alți profesioniști (profesionalul tinde să aibă relații cu profesionalii și nu cu diletanții); tendința în toate (chiar în afara activității profesionale) către un profesionalism fundamental; energia, creativitatea, tendința către nou, ridicarea permanentă a calificăției, cunoașterea tuturor inovațiilor; o competiție corectă cu alți profesioniști; dorești să ai mai mult – muncește mai mult și mai bine; respectul colegilor, colaborarea și ajutorul reciproc în cadrul colectivului; dragostea de muncă combinată cu modul sănătos de viață, capacitatea de a se odihni, de a-și reproduce forțele vitale. Profesionalismul ca demnitate morală a omului de capabil să îndeplinească bine munca să desemneze și nedorința de a duce discuții pe teme profesionale în timpul de odihnă cu oamenii necunoscuți. Încălcarea acestei reguli nescrise este percepută ca lipsă de tact.

Eficiența activității economice a omului contemporan se calculează după o formulă nouă în raport cu secolele anterioare. Ea include mai mulți factori. D. Ghedever în lucrarea „Viitorul ne cheamă” susține că dezvoltarea economică trebuie să corespundă cerințelor morale, iar cea mai înaltă productivitate și profit nu trebuie atinse din contul degradării mediului ambiant; concurența trebuie întemeiată pe regulile cunoscute, cinstitute, acceptate; crearea bunăstării prin muncă; tehnica trebuie să deservească omul și nu omul tehnica; formele raționale a participării funcționale în activitatea întreprinderii nu doar intensifică dorința de a munci mai bine, dar și dezvoltă simțul responsabilității; economia este orientată spre distribuirea bunurilor, ea este peste tot unde e cerută de interesele sociale și trebuie să se supună normelor morale ce acționează[7]. Factorii menționați ne sugerează că munca creativă, susținută de facultățile cognitive ale omului contemporan, orientată în viitor, este rezultatul unei atitudini profesioniste față de procesele și resursele implicate. Responsabilitatea și profesionalismul sunt manifestările moralității personalității managerului, cetățeanului, angajatului etc.

Referințe bibliografice:

1. Soren Kierkegaard, Scrisoare către un prieten, București, 1998
2. Аристотель, Никомахова этика. Соч. в 4 томах, Т.4, М., 1984
3. Фома Аквинский, Сумма против язычников. Книга первая. Перевод Бородай Т.Ю., Долгопрудный, Вестком, 2000;
4. Сартр Ж.П. Экзистенциализм – это гуманизм // Сумерки богов. М., Издат. полит. лит., 1989 с.319-344

5. John C. Maxwell, Jim Dornan, Cum să devii o persoană cu influență, editura: Amaltea, 2002, - 234 pag.

6. Ясперс К. Смысл и назначение истории. М., Изд. Полит. лит., 1991

7. Roșca Liudmila, Moralitatea, supraviețuirea și potențialul personalității umane: analiză teoretico-metodologică, Chișinău, CEP UASM, 2007, - 330 p.

8. Известия, 1991, 20 июня

Referitor la periodizarea matematicii în aspect istorico-metodologic

Ion I. Valuță,

Universitatea Tehnică a Moldovei

În studiile închinat istoriei unei științe, în formă explicită sau, în multe cazuri, implicită, se evidențiază, din **punctul de vedere** al autorului respectiv, diferite **perioade** în dezvoltarea științei date. Perioadele sau/și punctele de vedere dacă nu sunt indicate în mod direct, adesea pot fi subînțelese din cuprinsul lucrării. Matematica nu este excepție în această privință. Menționând, că, dacă periodizarea nu se reduce la o simplă înșirare a rezultatelor obținute (și acest punct de vedere, ca și oricare altul are dreptul la existență), problema urmează să fie privită din exterior, în primul rând, din punctele de vedere ale problematicii filozofiei matematicii, principiu întâlnit în literatură și de care ne vom conduce în lucrarea dată. Să aducem câteva exemple privind perioadele de dezvoltare a matematicii în expunerea diferiților autori și apoi viziunea noastră în această privință.

Monografia profesorului din Sorbona L. Brunschvicg [1] închinată etapelor filozofiei matematicii, constă din două părți cu denumirile: prima – Perioadele de constituție, a doua – Perioada modernă. Prima parte e divizată în trei cărți: „Aritmetica”; „Geometria”; „Analiza infinitezimală”; cea de a doua – în patru cărți: „Filozofia critică și pozitivismul”; „Evoluția aritmetismului”; „Cursul logistic”; „Inteligența matematică și adevărul”. Lucrarea conține un bogat material matematic, dar și filozofic, logic legat de matematică, însă nu sunt definite noțiunile de „etapă” și „perioadă”, deși figurează în denumirea lucrării și a părților ei. Rămâne neclar de ce denumirea părții întâi e dată la plural „périodes de constitution”, iar a părții a doua la singular „période modern”. Din cele expuse în această lucrare suntem dispuși să credem, că, din considerente ale filozofiei matematicii, se au în vedere două perioade: “de constituire, a matematicii” până la filozofia lui Kant (s. XVIII) și a doua - cea “modernă” - de la Kant mai departe. Filozoful georgian L. Gokieli în 1972, remarcă la fel două perioade, dar în istoria matematicii, numai cu hotarul în sec. XVII, denumit ca trecerea de la gândirea metafizică la cea dialectică [2]. Un punct de vedere similar îl întâlnim (de acu pentru matematică) la V. P. Șeremetevskii [3], care vorbește despre matematica de până la „analiza matematică” și după, ultima ca „știință a timpurilor noi,